

5. Мельник О.В. Профорієнтайна робота зі школярами в умовах профільного навчання: наук.-метод. посіб. для вчителів / О. В. Мельник, І. Л. Уличний [за ред О. В. Мельника]. –К., 2008. – 120 с.

6. Постовий В.Г. Батьківсько-дитячі взаємини важливий фактор професійного самовизначення старшокласників / В. Г. Постовий // Теоретико-методичні проблеми формування дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць. – Вип. 15, кн. 1. – К.–Подільський: Видавець ПП Завойленко Д. Г., 2011. – С. 304 – 312.

7. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение / Н. С. Пряжников . – М. : из-во ИПП, 1996. – 256 с.

8. Система профинфорационной работы со старшокласниками / Б. А. Федоришин, С. Е. Карпиловская, Р. И. Миттельман, и др. [под. ред. Б. А. Федоришина]. – К. : Радянська школа, 1988. – 176 с.

9. Технологія професійної орієнтації в умовах ринку праці: монографія / Н. А. Побірченко, Н. І. Литвиноап, В. В. Синявський, та ін. – К. : Педагогічна думка, 2011. – С. 34 – 85.

10. Удовиченко Н.К. Підготовка професійних консультантів служби зайнятості у вищих навчальних закладах Німеччини: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Н. К. Удовиченко. – Ніжин, 2008. – 306 с.

Пархоменко О. М.

м. Київ

АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ В СФЕРІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПРОФЕСІЙ

Статтю присвячено проблемам недостатньої підготовки сучасної молоді до подальшої праці в агропромисловому комплексі. Розглядається необхідність розробки нових програм по формуванню готовності випускників загальноосвітніх шкіл до фермерської діяльності. Висвітлено можливі шляхи вдосконалення та реалізації навчальної програми.

Ключові слова: *формування готовності, професійне самовизначення, допрофесійна підготовка, фермерська діяльність, фермерство.*

В умовах новітніх ринкових відносин провідним чинником відродження та розвитку сільського господарства в Україні виступає

фермерська діяльність в особі фахівця-фермера, який повинен мати не тільки відповідний ступінь психологічної й практичної готовності, а й вміти правильно організувати й вести власне виробництво. У зв'язку із цим одним із завдань, що постає перед школою в сучасних умовах, є забезпечення якості початкової теоретичної та практичної підготовки учнів до діяльності в сфері сільськогосподарського виробництва, що відповідає вимогам сьогодення.

Існує низка суперечностей між поставленими цілями допрофесійної підготовки старшокласників, орієнтованими на розвиток особистості в цілому, та реальними педагогічними цілями формування готовності до фермерської діяльності, пов'язаними з формуванням у них лише відповідних знань, умінь та навичок; інтегративними тенденціями проектування змісту професійної підготовки старшокласників і недосконалістю змісту фахової підготовки майбутніх фермерів; усвідомленою на всіх рівнях потребою у створенні вчителями умов для ціннісного ставлення школярів до основ фермерської праці й незнаннями вчителями загальноосвітньої школи особистісно орієнтованих технологій організації професійного становлення майбутніх фермерів.

Метою даної статті є висвітлення аспектів забезпечення формування готовності старшокласників до професійного самовизначення в сфері сільськогосподарських професій (на прикладі підготовки до ведення фермерського господарства).

Виклад матеріалу. Якість трудового виховання і навчання школярів старшого підліткового віку залежить від ступеня їх переорієнтації на розвиток особистості, від визначення чітких цільових орієнтирів початкової професійної підготовки на діагностичній основі та урахування відповідних соціально-економічних потреб держави, зовнішніх і внутрішніх факторів розбудови агропромислового комплексу. Ефективність сільськогосподарського виробництва країни пов'язана з рівнями науково-методичного, матеріального, кадрового й інших видів ресурсного забезпечення початкової підготовки школярів до професійної діяльності, зокрема, до фермерської праці.

В умовах ринкових відносин одним із провідних чинників розвитку сільського господарства України виступає особистість фахівця-фермера, його моральні якості, ступінь психологічної й практичної готовності

організовувати і вести власне виробництво. Підготовка майбутніх фермерів вимагає оновлення змісту, методів і форм трудового виховання, економічної освіти, профільного професійного навчання, позаурочної діяльності школярів. Цільові орієнтири формування в учнів готовності до фермерської праці мають бути обумовлені такою моделлю фахівця-фермера, який не тільки здатний “нагодувати” людей, але й спроможний до забезпечення подальшого розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні, інтеграції її економіки до європейського та світового економічних просторів. Розробка, організація та здійснення ефективної практичної підготовки учнів загальноосвітніх шкіл до фермерської діяльності неможлива без глибокого аналізу теоретичних основ, планованої практичної підготовки та проведення педагогічних досліджень у даному напрямку.

Проте, як правило, в існуючій практиці формування у школярів готовності до фермерської праці цільовими орієнтирами виступають тільки функціональні властивості діяльності цього фахівця. Особистісний підхід у початковій підготовці майбутніх фермерів ще не став провідним для організаторів трудового виховання і навчання учнів, хоча його особливості та значущість для організації процесу професійного самовизначення особистості висвітлено в працях І. Бежа, Г. Балла, Є. Климова, О. Мельник, В. Рибалки, М. Тименка, В. Серікова, В. Сидоренка, Б. Федоришина та ін. Учені розглядали різні аспекти формування готовності школярів до праці, зокрема сільськогосподарського профілю (Гарбич Р., Губенко О., Дрижак В., Калініченко Н., Личечко Р., Мельников С., Омельченко С., Руденко М., Тименко Л., Тополь О., Хільковець В. та ін.). Однак проблема об'єктивного взаємозв'язку педагогічного забезпечення рефлексії професійного самовизначення і становлення старшокласників як майбутніх фермерів з їх готовністю до фермерської праці не була предметом спеціального аналізу.

У теорію практичної підготовки старшокласників вагомий внесок зробили такі відомі вчені: В. Алфімов, Р. Гуревич, В. Васенко, О. Коберник, І. Колосок, А. Кучерявий, В. Сидоренко, Д. Тхоржевський, Г. Цибулько, Н. Шиян та ін. Результати їх наукових досліджень дозволяють стверджувати, що переважна більшість випускників загальноосвітніх шкіл не мають достатньої трудової та психологічної готовності до виконання

функцій фермера, а, отже, не можуть бути конкурентоспроможними товаровиробниками на сучасному ринку праці [2].

Для вирішення проблеми якості допрофесійної підготовки учнів у загальноосвітніх закладах освіти необхідно розробити сучасні науково-обґрунтовані методики практичної підготовки старшокласників до фермерської діяльності. Їх розробку необхідно проводити виходячи з того, що зміст допрофесійної освіти учнів загальноосвітньої школи повинен включати знання, вміння й навички, котрі стосуються галузі виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції фермерами, та забезпечувати виховання готовності старшокласників до фермерської діяльності.

З позиції цілісного підходу до трудового виховання, під готовністю до фермерської діяльності необхідно розуміти сукупність взаємопов'язаних властивостей особистості, складну багатоступеневу структуру, основними компонентами якої є практична, моральна та психологічна готовності. Процес формування в учнів готовності до фермерської діяльності повинен мати такі ознаки:

а) повна відповідність його функцій основній меті підготовки сучасного спеціаліста-фермера;

б) відповідність діяльності, до якої залучені старшокласники, сукупності взаємопов'язаних вимог, що висуваються до ефективно працюючого робітника фермерського господарства;

в) єдність мотиваційного, змістового, діяльнісного та оцінного компонентів, які утворюють поняття готовності майбутнього фермера до виконання професійних функцій [3].

При виборі шляхів розв'язання даної педагогічної проблеми обов'язково необхідно брати до уваги характерні ознаки та умови функціонування конкретної школи, тобто: специфіку сільського способу життя і праці, сучасний стан розвитку основних галузей виробництва та механізації, сезонність робіт у сільському господарстві, малу наповнюваність класів більшості шкіл, низький рівень матеріальної бази та інші характерні ознаки навчального закладу певної місцевості. До того ж, необхідно враховувати індивідуальні особливості учнів, адже не всі учні збираються бути фермерами.

Як свідчать наші дослідження в суспільстві не є рушійною думка про

те, що фермерська діяльність в сільській місцевості є рушійною силою відродження села, а тому в шкільних навчальних планах не приділено належної уваги підготовці підростаючого покоління до фермерської діяльності. Через зменшення кількості годин тематика уроків в навчальних планах є досить стислою і має ознайомчий характер, через неможливість повноцінного виконання практичної частини пов'язану з матеріально-технічним забезпеченням [6].

Для досягнення ефективності процесу підготовки має бути створена варіативний курс до навчальної програми з трудового навчання “Основи фермерського господарства” та розроблена система профорієнтаційний та виховних заходів професійної спрямованості, в змісті якої відобразились би соціально значущі цілі необхідності підготовки учнів до фермерської діяльності.

Програма підготовки учнів до організації й ведення фермерського господарства повинна сприяти відродженню українського сільськогосподарського виробництва; формувати особистість старшокласника, яка має уміння для виконання дослідницької та творчої діяльності в галузі організації сільськогосподарської праці й достатній рівень готовності якісно виконувати у суспільстві професійні функції робітника фермерського господарства. Підходи до створення такої програми є різні. Найбільш вдалим, на наш погляд є підхід А. Кучерявого. Він зазначає, що розробка змісту програми повинна ґрунтуватися на основі наступних принципів:

- а) інтегрування завдань з основ трудового навчання, вибору професії, психології професійної самоосвіти і самовиховання, теорії менеджменту;
- б) спрямованості на забезпечення особистісно-розвивальної взаємодії вчителів, учнів та їх батьків;
- в) орієнтації змісту курсу на розвиток в учня свідомості та самосвідомості;
- г) цілісності процесу формування в учнів мотиваційного, змістового, діяльнісного та оцінного компонентів готовності до фермерської діяльності [2].

Досвід показує, що змістову сторону програми треба визначати з кваліфікаційної характеристики фермера-фахівця. Фермер – підприємець в сільському господарстві, який володіє землею або орендує її, і займається

на ній землеробством, тваринництвом, птахівництвом і тому подібне. Потрібна наявність як мінімум середньої спеціальної освіти, оскільки розпочинати самостійне господарювання з низького рівня освіти дуже ризиковано [1].

Порядок створення фермерського господарства визначений в Законі України “Про фермерське господарство”. Право на створення фермерських господарств має кожний дієздатний громадян України, який досяг 18-річного віку, виявив таке бажання та пройшов професійний відбір на право створення фермерського господарства. Професійний відбір громадян, які виявили бажання створити фермерське господарство, проводить районна (міська) професійна комісія з питань створення фермерських господарств. До складу такої комісії включаються представники органів державної влади, органів місцевого самоврядування, представники Асоціації фермерів та приватних землевласників і громадських організацій. Першочерговим правом на створення фермерського господарства користуються громадяни, які проживають в сільській місцевості і мають необхідну кваліфікацію або досвід роботи в сільському господарстві [5].

Фермер – селянин, утримувач господарства. Важлива роль в розвитку ринкових стосунків в аграрному секторі економіки належить фермерським господарствам. Фермерське господарство це комерційна організація, створена одним громадянином (членами однієї сім'ї), що вніс (що внесли) майнові вклади, для здійснення підприємницької діяльності по виробництву сільськогосподарської продукції, а також по її переробці, зберіганню, транспортуванню і реалізації, ґрунтованій на його (їх) особистій трудовій участі і використанні земельної ділянки, наданої для цих цілей відповідно до законодавства про охорону і використання земель.

Фермер – цей стан душі, і світогляд в першу чергу. Щоб фермерство було вигідною справою доводиться працювати 24 год. в добу і 365 днів в році, без відпусток, відгулів, прогулів, незважаючи на хворобу і інші складнощі [4].

З цього опису характеристики фахівця-фермера змістова сторона навчальної програми повинна мати:

– забезпечення належного рівня підготовки у виконанні сільськогосподарських робіт на колісних тракторах легкого класу та сільськогосподарських машинах, що агрегатуються із цими тракторами,

відповідно до вимог агротехніки та агротехнології;

– формування вмінь підготовки, висівання, висаджування посівного та садильного матеріалу (зернових, кормових, технічних, овочевих, плодово-ягідних культур тощо). Комплектування машинно-тракторних агрегатів;

– створення необхідних умов для проведення технічного обслуговування тракторів, автомобілів, сільськогосподарських машин та пристроїв до них. Визначення та усунення несправностей тракторів, сільськогосподарських машин, автомобілів. Підготовки транспортних засобів машин до зберігання. Контролю витрат паливно-мастильних матеріалів на виконувану роботу;

– навчання учнів читанню нескладних машинобудівних креслень, схем, користуванню інструкціями з експлуатації машин. Додержання правил і норм охорони праці, виробничої санітарії та протипожежного захисту.

Однак програму треба вміло реалізувати. Практично є два шляхи підготовки учнів до фермерської діяльності – в умовах профільного навчання й у процесі позакласної факультативної та гурткової роботи. Беручи до уваги характерні сучасні ознаки загальноосвітнього закладу, а також можливість врахування індивідуальних особливостей учнів, одним зі шляхів реалізації програми, на нашу думку, має бути підготовка старшокласників до фермерської діяльності в умовах профільного навчання. Оскільки за таких умов вона найбільш повноцінно здійснюється шляхом опанування учнями навчальних предметів за вибором на різних рівнях складності згідно з індивідуальними можливостями й потребами та особливостями навчальної бази.

Організацію профільного навчання в загальноосвітній школі зумовлюють соціально-економічні зміни в сільськогосподарському виробництві, які все більше потребують фахівців високої кваліфікації. А, так як, стати висококваліфікованим робітником можна лише маючи вузьку спеціалізацію, то використання профільного навчання при підготовці майбутніх фермерів є найбільш правильним і доречним. Саме воно сприяє задоволенню освітніх потреб, утвердженню принципів професійного самовизначення кожного школяра, і зумовлене зростаючими вимогами особистості і суспільства до професійної компетентності, майбутніх

фахівців самостійно обраної професії. Це особливо актуально стосовно шкіл сільської місцевості в більшості яких профільне навчання складно організувати через недостатню розробленість у педагогічній науці його дидактичних засад, а також не в усіх сільських школах можливо організувати необхідний профіль навчання, виходячи з малої наповнюваності класів та матеріально-технічної бази навчального закладу.

Враховуючи таке сучасне явище як малокомплектність шкіл, іншим можливим шляхом підготовки майбутніх фермерів-фахівців є організація позаурочної гурткової роботи учнів. У процесі гурткової роботи можна успішно реалізувати принцип зв'язку навчання з життям, із продуктивною працею, в учнів успішно формувати й виховувати любов до фермерського господарства, розвивати спостережливість, ініціативу й самостійність школярів, творче та шанобливе ставлення до праці. Але й у цьому випадку, навіть у школах де є належна матеріальна база важко забезпечити вимоги професійного самовизначення старшокласників. Адже бракує вчителів, які мають належну теоретичну й практичну підготовку до керівництва багатьма профілями, навіть тих, які характерні для сільської місцевості, немає потрібних підручників і навчальних посібників, не говорячи вже про програмне комп'ютерне забезпечення навчального процесу [7].

Найважливішими умовами, що позитивно впливають на якість формування в учнів готовності до фермерської діяльності є: педагогічна підтримка процесів рефлексії професійного становлення старшокласників, усвідомлення мотивів оволодіння необхідними фермеру вміннями; урахування вчителем різних аспектів нормативності й творчості, педагогічного впливу і саморегуляції в організації професійно спрямованої навчально-виховної діяльності старшокласників; забезпечення таких системних характеристик професійної підготовки школярів, як її особистісно-розвивальна спрямованість (орієнтація на формування в учнів самоцінних знань і вмінь у сфері фермерського виробництва і самопідготовки до нього); інтегрованість системних і функціональних характеристик змісту професійної підготовки [3].

Висновок. Вивчення різних підходів до підготовки старшокласників загальноосвітніх шкіл до фермерської діяльності показує, що найбільш ефективним є шлях пов'язаний із вдосконаленням варіативної частини навчальної програми та профільним навчанням. Він більш обов'язковий,

організований, цілеспрямований і, як показує дослідження, результативний.

Список використаних джерел

1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників (ДКХП). – Вип. 2 / “Сільське господарство, мисливство та пов’язані з ним послуги”. – К. : Укראгропромпродуктивність, 2004. – 254 с.

2. Кучерявий А.О. Формування готовності старшокласників до фермерської праці у навчально-виховному процесі сільської школи.: дисерт. канд. пед. наук 13.00.07. / Херсонський державний університет. / А. О. Кучерявий. – Херсон, 2003.

3. Мельничук В.П. Сутність і зміст техніко-конструкторської підготовки учнів / В. П. Мельничук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. пр. / Редкол. І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2003. – С. 132 – 138.

4. Полоцький М.Я. Настільна книга сільського господаря (фермера) / М. Я. Полоцький, О. Г. Денисенко. – К.: Вид. газети “Наш час”, 1995. – С. 45.

5. Національний класифікатор України класифікатор професій ДК 003:2005 Прийнято та надано чинності наказ Держспоживстандарту України 26.12.2005 № 375 (v0375609-05) / [Електронний ресурс: <http://zakon.nau.ua/>]

6. Навчальні програми загальноосвітніх навчальних закладів “Технології” / [Електронний ресурс: <http://www.stepanivka.narod.ru/>]

7. Яценко А.А. Уроки сільськогосподарської праці в малокомплектних школах / А. А. Яценко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2005. – №2. – С. 16 – 19.

Синявський В.В.

м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІОГРАФІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ В СЛУЖБІ ЗАЙНЯТОСТІ

Постановка проблеми. Практично неможливо забезпечити ефективну підготовку особистості до вибору чи зміни професії, шляхів професійного навчання, працевлаштування без адекватної інформації про